

УДК 343.85

DOI [https://doi.org/ 10.32840/pdu.2019.4.15](https://doi.org/10.32840/pdu.2019.4.15)**Н. А. Дмитренко**аспірант, викладач кафедри галузевого права
історико-юридичного факультету
Херсонського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ГРУП ЗЛОЧИНІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню такого актуального питання, як профілактика злочинності у Збройних Силах України. Акцент у статті було зроблено не на виокремленні загальних мір профілактики та попередження злочинності, а на визначенні особливостей таких мір з огляду на конкретні групи злочинів, які здійснюються у Збройних Силах України. Адже кожному виду військових злочинів властиві певні особливості в їхніх причинах і особистості правопорушників. Були розглянуті такі види злочинів: проти порядку підлеглості і військової честі, проти порядку проходження військової служби, проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб, військові службові злочини. Також було проведено аналіз понять «попередження» та «профілактика» і визначено їхнє співвідношення між собою.

Визначено, що в попередженні злочинів проти порядку підлеглості і військової честі важливе місце належить заходам виховного характеру. Зокрема, окремо встановлено, які заходи сприяють попередженню злочинів проти порядку підлеглості і військової честі, що здійснюються під впливом сп'яніння.

Встановлено, що в попередженні злочинів проти порядку проходження військової служби велике значення мають заходи виховного та організаційного характеру.

Профілактика злочинних порушень проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб починається з навчання військовослужбовців спеціальних обов'язків, з їх тренування. Тому особовий склад повинен досконало знати вимоги статутів, постанов, інструкцій та інших документів, що регламентують порядок несення служби.

Заходами профілактики військових посадових злочинів є конкретні заходи, спрямовані на усунення безпосередніх їхніх причин, на навчання і виховання посадових осіб.

Визначено, що основний комплекс профілактики окремих груп злочинів серед військовослужбовців буде мати максимальний успіх у разі використання комплексної системи деструктивного впливу на злочинність військовослужбовців, що включатиме в себе різні напрями роботи, які реалізуються армійським командуванням, неурядовими організаціями та органами військової юстиції.

Ключові слова: профілактика, військові злочини, злочинність, попередження, військовослужбовці.

Постановка проблеми. Кримінологічна обстановка в Збройних Силах України залишається складною. Це негативно позначається на бойовій готовності частин і підрозділів, негативно впливає на авторитет української армії і суспільство загалом. Проблема злочинності військовослужбовців сама по собі вже давно вийшла за межі військової організації держави і стала загальнодержавним завданням, що, у свою чергу, змушує розробляти нові

підходи до попередження та профілактики злочинної поведінки у військах. Слід зазначити, що проведення державними органами України організаційних заходів щодо попередження злочинності та запобігання злочинам у Збройних Силах України ґрунтується на тих же принципах, що і профілактична робота в українському суспільстві загалом.

Кінцевим результатом зазначеної діяльності повинно з'явитися спільне вироблення органами військового управління, військової юстиції, військово-

службовцями, громадськими організаціями різних взаємопов'язаних між собою заходів, спрямованих на запобігання злочинам у Збройних Силах України і усунення причин, що породжують злочинну поведінку військовослужбовців.

Актуальність проблеми зростає також і у зв'язку з давно назрілою необхідністю вдосконалення нормативно-правових актів, що регламентують попередження (профілактику) злочинів у Збройних Силах України, адже зараз є лише Концепція «Про схвалення реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми профілактики та попередження злочинності досліджувались у працях вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: В.В. Голіни, О.М. Джужі, А.Ф.Зелінського, В.В. Лунєєва та інших. Проте питання профілактики окремих груп злочинів у Збройних Силах досліджено не досить.

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану та особливостей профілактики окремих груп злочинів у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу. Досить часто в науковій літературі, нормативних актах та в самій науці кримінології вживаються такі терміни, як «попередження», «профілактика», «запобігання». На перший погляд вони є словами-синонімами, але за більш детального огляду можна знайти певні відмінності між цими поняттями.

Наприклад, такі науковці, як В.В. Голіна, А.Ф. Зелінський, вважають, що «попередження» – це всі форми та заходи превентивного характеру, а «профілактика» – це заходи щодо усунення або нейтралізації криміногенних чинників [2, с. 140; 3, с. 12].

Ю.Ф. Іванов та О.М. Джужа під профілактикою злочинності розуміють багаторівневу систему державних і громадських цілеспрямованих заходів щодо виявлення, усунення, нейтралізації причин та умов злочинності. Зважаючи на це, профілактика розглядається як діяльність з усунення, нейтралізації чи ослаблення факторів, які породжують зло-

чинність або сприяють їй. Припинення полягає в діях, спрямованих на зупинення злочинної діяльності, що вже почалася, та на недопущення настання злочинного результату. Запобігання є діяльністю держави та суспільства, спрямованою на утримання злочинності на можливо мінімальному рівні через усунення її причин й умов, а також на недопущення та припинення конкретних злочинів [4, с. 165]. Таке співвідношення понять є досить раціональним.

Оскільки кожному виду військових злочинів (проти порядку підлеглості і військової честі, проти порядку проходження військової служби, проти порядку користування військовим майном і його зберігання, проти порядку експлуатації військової техніки, проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб, проти встановленого порядку збереження військової таємниці, військові службові злочини і т.д.) властиві певні особливості в їхніх причинах і особистості правопорушників, доцільно розглянути зміст профілактичних робіт певних груп злочинів окремо.

У попередженні злочинів проти порядку підлеглості і військової честі важливе місце належить заходам виховного характеру. Причому насамперед вони проявляються у вихованні командирів і начальників, тобто у вихованні вихователів. У сучасних умовах до командирів і начальників пред'являються високі вимоги. Вони повинні володіти такими рисами, як висока дисциплінованість, суворота вимогливість до себе, командирська воля і організаторські здібності, висока професійна підготовка, загальна і професійна культура, вміння навчати і виховувати підлеглих. Реалізація цих вимог має велике профілактичне значення.

Наказ або розпорядження начальника, що відповідають цим вимогам, будуть правильно сприйняті підлеглими в будь-якій ситуації. Такий начальник завжди зможе запобігти негативним емоційним реакціям, які ведуть до скоєння цього виду злочинів.

Виховуючи підлеглих у дусі беззаперечного підпорядкування начальникам і взаємної поваги один до одного, досвідчені командири приділяють велику увагу вихо-

ванню у них культури емоцій, викриттю егоїстичної, агресивної поведінки, вмінню керувати своїми почуттями в конфліктних ситуаціях.

При цьому з особливою ретельністю організовується індивідуальна робота з військовослужбовцями, що виростили в неблагополучних сім'ях, раніше судимими, які допускають вживання спиртних напоїв, що вирізняються невірноважним, нестриманим, агресивним характером. Організаційні заходи тут зводяться до постійного поліпшення добору і підготовки командирів, всебічної підтримки їхнього авторитету серед підлеглих; до рішучої боротьби з фактами неправомірної, аморальної або нетактовної поведінки окремих начальників щодо підлеглих; до своєчасного вирішення конфліктних ситуацій і, особливо, статутних взаємовідносин між начальниками і підлеглими, між військовослужбовцями; до викорінення безкарності військовослужбовців, що допускають проступки проти порядку підлеглості, вживання спиртних напоїв і інші правопорушення.

Попередженню злочинів проти порядку підлеглості і військової честі, що здійснюються під впливом сп'яніння, сприяють:

- рішуча боротьба з випадками вживання спиртних напоїв;
- своєчасна ізоляція військовослужбовців, які перебувають у нетверезому стані;
- поліпшення організації патрулювання, внутрішньої служби на КПП;
- закриття всіх каналів, через які спиртні напої і наркотичні засоби можуть потрапляти до військовослужбовців строкової служби.

У попередженні злочинів проти порядку проходження військової служби заходи виховного характеру також мають істотне значення. Відомо, що особи, які ухиляються від військової служби (дезертирство, відмова від несення обов'язків із військової служби), характеризуються низьким рівнем культури, моральної, правової та політичної свідомості.

Такі військовослужбовці особливо потребують цілеспрямованої індивідуальної роботи, яка полегшувала б процес їхньої адаптації, пристосування до

нових, незвичних і тому важких для них умов військової служби, розкривала би для них правомірні шляхи вирішення їхніх особистих проблем і показувала суспільну небезпеку злочинних ухилень від військової служби і невідворотність кримінальної відповідальності за їх скоєння.

З метою попередження самовільного залишення військової частини велика увага у виховній роботі приділяється розкриттю негативних наслідків пияцтва, питанню статевого виховання військовослужбовців строкової служби, вироблення у них звички і вміння підпорядковувати свої особисті потреби інтересам військової служби.

До організаційних заходів профілактики ухилень від військової служби належать такі: поліпшення відбору призовників, своєчасне виявлення у військовослужбовців захворювань, що перешкоджають проходженню строкової служби; уважне ставлення до листів, скарг і прохань військовослужбовців, прояв турботи про їхні сім'ї.

Ефективним профілактичним заходом є формування статутного розпорядку в житті і діяльності військовослужбовців строкової служби, в наданні їм відпусток і звільнень, у взаємних відносинах між товаришами по службі і т. д. Суворе дотримання командирами вимог військового законодавства в сферах, які зачіпають особисті інтереси військовослужбовців, вносить у службу підлеглих ясність і визначеність, виховує у них шанобливе ставлення до військового правопорядку.

Позитивно позначається на ставленні особового складу до порядку проходження військової служби організація чіткого статутного контролю за наявністю військовослужбовців на ранкових оглядах, заняттях, в особистий час і на вечірніх перевірках, а також за поверненням їх із відпусток, відряджень і госпіталів.

Особливий контроль повинен бути організований за військовослужбовцями, які виконують завдання поза межами частин і підрозділів. Вирішення зазначених питань тісно пов'язане з організацією внутрішньої служби в підрозділах, контрольно-технічних і контрольно-пропускних пунктах, патрульної служби поза частини.

Профілактика злочинних порушень проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб починається з навчання військовослужбовців спеціальних обов'язків, з їх тренування. Глибоке знання своїх обов'язків, уміння працювати на бойовій техніці, поводитися зі зброєю та іншими засобами забезпечення служби – запорука її успішного несення.

Тому особовий склад повинен досконало знати вимоги статутів, постанов, інструкцій та інших документів, що регламентують порядок несення служби. Порядок із цим у нього повинна бути вироблена переконаність у необхідності найсуворішого дотримання встановленого порядку, свідомість суспільної небезпеки найменших відступів від чинних правил, прагнення до сумлінного виконання обов'язків із служби.

Ефективним заходом попередження злочинних порушень правил несення спеціальних служб є організація несення в суворій відповідності з чинними нормами. Будь-який наряд повинен бути повністю забезпечений усім необхідним для виконання поставленого перед ним завдання: бойовою технікою, спорядженням, транспортом, одягом і т.д.

Важливу роль відіграє також завчасне призначення військовослужбовців у наряд; надання їм часу для підготовки, вивчення спеціальних обов'язків, інструктажів і відпочинку; підбір людей з урахуванням їхніх особистих якостей, рівня підготовки, службового досвіду і важливості виконання завдань.

Одним із дієвих засобів попередження порушень правил несення спеціальних служб є добре поставлений контроль із боку відповідних командирів, штабів і чергових, у підпорядкуванні яких перебуває наряд. Контроль повинен бути статутним, систематичним, що дає змогу підтримувати в особового складу наряду постійну пильність. На особливу увагу заслуговує втілення в життя принципу невідворотності відповідальності осіб, які допустили проступки в наряді.

Як уже зазначалося, підтримання статутного порядку і дисципліни у військах значною мірою залежить від дотримання

посадовими особами вимог законів і військових статутів. Тому попередження військових посадових злочинів, особливо серед посадових осіб начальницького складу, завжди розглядалося в Збройних Силах як першочергове завдання.

Заходами попередження військових посадових злочинів є конкретні заходи, спрямовані на усунення безпосередніх їхніх причин, на навчання і виховання посадових осіб. Вони пов'язані:

а) з удосконаленням підбору кадрів військових посадових осіб під час прийому в школи і на курси, під час призначень і переміщень по службі;

б) із забезпеченням необхідної спеціальної підготовки посадових осіб, що дає їм змогу зі знанням справи виконувати свої обов'язки.

Начальники, які працюють з особовим складом, особливо потребують педагогічних і психологічних знань; працівники господарської, фінансової, технічної та інших служб – знань спеціального характеру; для всіх посадових осіб обов'язковим є знання правових основ своєї діяльності, а також норм матеріальної, адміністративної та кримінальної відповідальності, яка може наступити за недотримання службових обов'язків;

в) з поліпшенням роботи з правового виховання посадових осіб, причому вирішальне значення в цьому вихованні належить суворому дотриманню законності з боку начальників;

г) з більш чітким і повним визначенням прав і обов'язків посадових осіб, перш за все там, де вони не регламентовані;

г) зі створенням для військових посадових осіб всіх необхідних умов, що забезпечують реальне виконання ними своїх обов'язків, – особливо це стосується матеріально-технічного забезпечення;

д) з організацією дієвого контролю за діяльністю посадових осіб із боку вищого командування, штабів і служб військових частин (систематичність, раптовість, якість проведених перевірок, інвентаризацій і ревізій) – перш за все це належить до контролю за діяльністю матеріально відповідальних осіб;

е) з неухильним втіленням у життя принципу невідворотності матеріальної,

дисциплінарної і кримінальної відповідальності за злочини та інші правопорушення військових посадових осіб.

Висновки і пропозиції. Отже, без вирішення проблем боротьби зі злочинністю, без зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України неможливо вирішити проблему підвищення бойової готовності та зміцнення Збройних Сил загалом.

Основний комплекс наведених вище заходів попередження і профілактики окремих груп злочинів серед військовослужбовців на сучасному етапі розвитку Збройних Сил буде мати максимальний успіх за використання комплексної системи деструктивного впливу на злочинність військовослужбовців, що включатиме в себе різні напрями роботи, які реалізуються армійським командуванням, неурядовими організаціями та органами

військової юстиції. У підсумку це дасть змогу значно знизити зростання злочинності серед військовослужбовців, а надалі – стабілізувати її.

Список використаної літератури:

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-p> (дата звернення: 06.11.2019).
2. Зелінський А.Ф. Кримінологія : курс лекцій. Харків, 1996. 259 с.
3. Голіна В.В. Попередження злочинності : конспект лекції. Харків : Українська юридична академія, 1994. 40 с.
4. Іванов Ю.Ф. Кримінологія : навч. посібник. Київ : Видавництво ПАЛИВОДА А.В., 2006. 264 с.

Dmytrenko N. Peculiarities of prevention of certain crime groups in the Armed Forces of Ukraine

The article is devoted to the research of such urgent issue as crime prevention in the Armed Forces of Ukraine. The focus of this article was not on highlighting general prevention and crime prevention measures, but rather on identifying the specificities of such measures in view of specific crime groups committed in the Armed Forces of Ukraine. After all, each type of war crimes is characterized by specific features in their causes and personality of offenders. The following types of crimes were considered: against the order of subordination and military honor, against the order of military service, against the order of carrying out military duty and other special services, military service crimes. The concepts of "prophylaxis" and "prevention" were also analyzed and their correlation was determined. It is determined that measures of educational character play an important role in preventing crimes against subordination and military honor. In particular, the measures that contribute to the prevention of crimes against subordination and military honor carried out under the influence of intoxication are specified.

It is established that measures of educational and organizational character are important in preventing crimes against military service.

Prevention of criminal offenses against the order of combat duty and other special services begins with the training of military personnel on special duties, with their training. Therefore, the personnel should be fully aware of the requirements of the statutes, regulations, instructions and other documents governing the order of service.

Measures for preventing military officials are specific measures aimed at eliminating their immediate causes, training and education of officials.

It has been determined that the main complex of prevention of certain groups of crimes among military personnel will be the maximum success when using the complex system of destructive influence on crime of military personnel, which will include different directions of work, which are implemented by the military command, non-governmental organizations and military justice bodies.

Key words: *prophylaxis, war crimes, crime, prevention, military personnel.*